

ФІЛОСОФСЬКО-ОСВІТНІ ПОГЛЯДИ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА В ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ ПЕТРА РОТАЧА: ДЖЕРЕЛОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ

Письменник, учений, освітній діяч – це далеко неповний перелік зробленого на ниві української духовності Михайлом Драгомановим. Саме він є одним із видатних полтавців до творчої спадщини якого систематично звертався краєзнавець Петро Ротач.

Насамперед у сфері його зацікавлень – зв'язки Михайла Петровича Драгоманова із рідним краєм, Полтавщиною, адже народився він у місті Гадячі й походив із родини потомків козацької старшини Лівобережної України та родинні зв'язки із сестрою, що відома в літературному житті під псевдонімом Олена Пчілка та племінницею Лесею Українкою.

Одна з перших публікацій Петра Ротача про Михайла Драгоманова – це біобібліографічна стаття до Українського біографічного словника «Літературна Полтавщина», який публікувався на сторінках журналу «Архіви України» упродовж 1965 – 1971 років, однак через цензурні перепони так і не був завершений. Особливо нестерпними для Петра Ротача стали сімдесяті-восьмидесяті роки ХХ століття, коли після офіційних звинувачень в українському буржуазному націоналізмі він не мав змоги публікувати свої літературознавчі й краєзнавчі дослідження та літературні твори. Одне із перших книжкових видань Петра Ротача, що побачило світ – це літературний портрет Михайла Драгоманова «Апостол правди і науки» (1991 р.), що з'явився друком у місті Гадячі до 150-річчя від дня народження М.П. Драгоманова.

Розповідаючи про дитячі роки М. Драгоманова, дослідник визначає два складники його духовного розвитку – культурна атмосфера сімейного виховання та рідна мовно-пісенна стихія тодішнього містечка Гадяч. Згадуючи дитячі роки брата, Олена Пчілка згадувала рідну мову, пісню, казку, народний побут як про визначальні фактори формування світогляду на національній основі.

Після завершення чотирирічного навчання в Гадяцькому повітовому училищі, в 1853 році Михайло Драгоманов стає учнем Полтавської гімназії, де навчається до 1859 року. Цей період у житті майбутнього письменника, вченого й педагога не тільки дає нам змогу для розуміння генезису його педагогічних поглядів, але й характеристики освітнього простору Полтавщини того часу. До того ж джерелознавче вивчення цього питання Петром Ротачем є найбільш систематизованим, адже його дослідницькі інтереси повсякчас стосувалися гуманітарної сфери рідного краю.

Навчання М. Драгоманова в Полтаві припало на розвиток громадських рухів, що сприяли визріванню демократичних освітніх ідей. Як і в більшості українських міст у Полтаві засновується «Громада», до якої входила демократично налаштована інтелігенція (В. Лобода, Д. Пильчиков, Є. Милорадович, О. Кониський), що розповсюджувала твори Тараса Шевченка, Пантелеймона Куліша, записувала народну творчість.

Учень Полтавської гімназії видавав рукописний журнал, де в дописах українською мовою висмівав тих гімназистів, хто зневажав рідну мову. Найбільший вплив на нього мав учитель історії О.І. Стронін, що не цурався своїх національних поглядів, поширював твори українських письменників.

Разом з усіма однокласниками Михайлові Драгоманову закінчити гімназію не вдалося, бо, захищаючи людську гідність свого товариша, він рішуче виступив проти негідних дій інспектора. Із допомогою попечителя Київського навчального округу М.І. Пирогова М. Драгоманов отримав офіційний запис, що він залишив гімназію за власним бажанням. Це й дало йому змогу самостійно підготуватися і восени 1859 року вступити на історико-філологічний факультет Київського університету.

Високий рівень національної самосвідомості виявив Михайло Драгоманов, коли разом із своїми ровесниками супроводжував труну Тараса Григоровича Шевченка до місця поховання в Україні – Чернечій горі біля Канева, де виступив із палкою промовою, «яка схвилювала багатьох сміливістю думки і силою почуття» [2, 17].

У 1863 році закінчив університет і залишився працювати на кафедрі загальної історії. У своєму дослідженні Петро Ротач схильний вважати, що саме праці Михайла Драгоманова «Земство і місцевий елемент у навчанні» та «Про педагогічне значення малоросійської мови» стали початком активного вираження його філософсько-освітніх ідей: здійснення навчання рідною мовою та застосування в навчанні й виховання народно-поетичної творчості, тобто української народної

словесності. Із цією метою разом із однокумцями він підготував до друку та випустив два томи казок і дві збірки пісень.

Через постійні переслідування за свою професійну діяльність Михайло Драгоманов змушений був емігрувати за кордон і в 1876 році оселитися в Женеві. Тут за його ініціативою була створена вільна українська друкарня, де публікувалися збірники та журнали під однойменною назвою «Громада», виходили безцензурні твори українських письменників Тараса Шевченка, Панаса Мирного. У Женеві також, на думку Петра Ротача вийшла основна шевченкознавча праця Михайла Драгоманова «Шевченко, українофіли і соціалізм» (1879 р.), де він окреслив чимало дискусійних питань, визначаючи творчість Тараса Шевченка в контексті загальноєвропейського мислення.

«Таким чином женевський період Михайла Драгоманова – це час його найвищого інтелектуального розвитку і творчих досягнень. Весь його доробок – науковий і літературний був обернений проти колоніальної політики царизму на Україні» [2, 22]. Сказане Петром Ротачем стосується насамперед освітніх ідей. Так, у 1978 році М. Драгоманов виступив на Міжнародному літературному конгресі в Парижі із протестом проти заборони російським царизмом випуску книг українською мовою і, як наслідку, неможливості здійснювати навчання українських дітей рідною мовою.

У кінці восьмидесятих років Петро Ротач писав, що ім'я нашого славетного земляка, на жаль, ще не увінчане тією славою, якої заслуговує, а з чола його досі не знято терновий вінок. «М.П. Драгоманов – гордість України, окраса рідного краю. Свіча його духовності – осяює світанок українського відродження.

Ще за життя заслуживши титул «великої людини», він і залишається таким в історії української культури, яку виводив на європейські обшири, прилучав до світової культури. Цим він дорогий і духовно близький нам сьогодні» [2, с. 26].

Список використаної літератури

1. Ротач П.П. Матеріали до Українського біографічного словника: Літературна Полтавщина. Драгоманов М.П. // Архіви України. – 1965. – №4. – 103 – 104.
2. Ротач Петро Апостол правди і науки. До 150-річчя від дня народження М.П. Драгоманова. – Гадяч: Б.в., 1991. – 28 с.
3. Ротач Петро. Розвіяні по чужині: полтавці на еміграції: Короткий біобібліографічний довідник. – Полтава: Верстка, 1998. – 164 с.
4. Ротач П.П. Полтавська Шевченкіана: Спроба обласної (крайової) Шевченківської енциклопедії. У двох книгах: Кн. 1. А – К. – Полтава: Дивосвіт, 2005. – 432 с.
5. Ротач П. П. Перебіг літ і подій / уряд. Сергій Козак. – К.: Літ. Україна, 2015. – 68 с.
6. Степаненко М.І. Ротач Петро Петрович. Реабілітовані історією. Полтавська область. Науково-документальна серія книг. – Кн.5. – Київ – Полтава: Оріяна, 2007. – С. 494 – 506.

Тетяна Кобилянська

ВЗАЄМОДІЯ ШКОЛИ І СІМ'Ї ПІДЛІТКА ТА РОБОТА МАЙБУТНЬОГО ПСИХОЛОГА ІЗ СІМ'ЯМИ ПІДЛІТКІВ: ТОЧКИ ДОТИКУ

У науково-педагогічній літературі з питань взаємної роботи школи (психолога) і сім'ї (батьки, діти) використовується синонімічний ряд: «взаємодія», «взаємодія школи та сім'ї підлітка», «робота психолога із сім'ями підлітків».

На *філософському рівні* обґрунтовується, що взаємодія є процесом впливу різних об'єктів один на одного, що виявляє їх взаємну обумовленість, зміну стану, породження одним об'єктом іншого в рамках співвіднесення причин і наслідків [3, с.37].

Цей процес здійснюється у певних рамках і має певні характеристики (дві або більше сторін взаємодії, зміст, залежний від природи його компонентів) і структуру (початок, ряд етапів, закінчення). Суб'єкти взаємодії, вступаючи у взаємні відносини, впливають один на одного і в ході цього змінюються.